ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-54>

УДК 159.9

Калайтан Н.Л., Макаренко А.О., Старовойт Т.П.
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КРЕАТИВНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ГУМАНІТАРНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей взаємозв'язку структурних компонентів емоційного інтелекту та креативності в здобувачів вищої освіти в залежності від гуманітарної та технічної спрямованості підготовки. Встановлено роль емоційного інтелекту в творчій самореалізації здобувачів вищої освіти гуманітарних та технічних спеціальностей. Факторна структура емоційного інтелекту та креативності у здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей представлена компонентами «керування емоціями», «творчі здібності» та «невербальна креативність». Факторна структура емоційного інтелекту та креативності у здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей представлена компонентами «розуміння емоцій», «професійний ідеал» та «винахідливість».

Ключові слова: емоційний інтелект, креативність, здобувачі вищої освіти, гуманітарні спеціальності, технічні спеціальності.

Kalaitan Natalia, Makarenko Amaliia,
Starovoyt Tatiana

National Aerospace University named after N.E. Zhukovsky
"Kharkiv Aviation Institute"

STRUCTURAL ORGANIZATION OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND CREATIVITY IN HIGHER EDUCATION STUDENTS OF HUMANITARIAN AND TECHNICAL SPECIALTIES

Summary. This article is devoted to the relationship-based research on structural components of emotional intelligence and creativity in higher education students, depending on the humanitarian or technical direction of preparation. The role of emotional intelligence in the higher education students' creative self-realization in the humanitarian and technical specialties has been established. Among the technical specialties students, the most important indicators in the structure of emotional intelligence are intrapersonal emotional intelligence, understanding one's own emotions, and managing other people's emotions. For humanities students, the most formed in the general structure of emotional intelligence are interpersonal emotional intelligence, emotion management, and understanding of other people's emotions. The factor structure of emotional intelligence and creativity in technical students is represented by the components of "emotion management", "creative abilities" and "non-verbal creativity". Technical students need to improve their work and apply a creative approach in their activity. Developed emotional intelligence contributes to the realization of creative potential in technical students, primarily in the process of invention and finding original solutions in the field of science and technology. The factor structure of emotional intelligence and creativity in humanities students is represented by the components of "emotions understanding", "professional ideal" and "inventiveness". Humanities students have a developed emotional intelligence and are focused on the elaboration of their own ideas and further implementation in professional activities. Humanities students have a good understanding of the causes of own emotional states and are sensitive to the emotions of others. The role of emotional intelligence in the creative self-realization of humanities students is initially manifested in the implementation of the creative search intuitive mechanism. An important area of psychological and pedagogical correction for higher education students is the further disclosure of creative potential in order to realize it in future professional activities.

Keywords: emotional intelligence, creativity, higher education students, humanities, technical specialties.

Постановка проблеми. Соціальна та професійна успішність особистості залежить від низки чинників, зокрема, сформованості в неї необхідних компетентностей, серед яких можна виокремити дивергентне мислення та емоційний інтелект. Емоційний інтелект є професійно важливою якістю в низці професій, особливо системи "людина-людина", та є необхідною умовою успішного оволодіння навичками фахівця і досягнення успіху в професійній діяльності. Креативність та дивергентне мис-

лення дозволяють знаходити неординарні вирішення проблемних ситуацій, зокрема в професійній сфері, що сприяє професійному росту та особистісному розвитку. Емоційний інтелект і креативність можна розглядати у якості складових цілісної структури інтелектуально-особистісного потенціалу людини [3]. Розуміння особливостей взаємозв'язку емоційного інтелекту та дивергентного мислення дозволить розкрити роль даних чинників у професійному становленні сучасного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Існуючі наукові дослідження свідчать про наявність взаємозв'язку між емоційним інтелектом та креативністю. Розвинені креативні здібності розглядаються у якості чинника розвитку емоційного інтелекту [3]. В той же час високий рівень емоційної компетентності сприяє неординарній інтерпретації стимулів та креативному мисленню [1].

Так, в дослідженні О.М. Павлової було показано, що емоційний інтелект і креативність взаємопов'язані й інтегруються в цілісну структуру інтелектуально-особистісного потенціалу [3].

Як засвідчує М.І. Шнайдер, емоційна компетентність дозволяє людині мислити більш широко та уникати двозначності, що сприяє виникненню інсайтів [5].

В дослідженні Дж. Мейер, П. Селовей і Д. Карузо показано, що висока емоційна компетентність сприяє вирішенню емоційних проблем і організовує когнітивні операції, основані на емоційних складових ситуації [1]. Позитивні емоційні стани, переживання яких є характерним для людей з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту, сприяють неординарній інтерпретації стимулів через тимчасове послаблення процесів гальмування в корі головного мозку. Отже, емоційний досвід дозволяє встановити асоціативний місток між поняттями когнітивно далекими, але емоційно схожими.

Існують також відомості, згідно з якими розвинені креативні здібності виступають одним з можливих чинників розвитку емоційного інтелекту.

У дослідженні Т.В. Барлас та М.О. Теренжевої [3], проведеному на школярах, було показано, що заняття музикою сприяють підвищенню у них показників емоційного інтелекту.

В роботі К.О. Яковлевої та О.Г. Япарової [6] виявлено, що у підлітків з низьким рівнем креативності спостерігаються більш низькі показники емоційного інтелекту, на відміну від їх однолітків з більш високим рівнем креативності.

В дослідженні Mehru & Akbar [7] було вивчено взаємозв'язок між показниками емоційного інтелекту та чинниками творчості. Результати даного дослідження показали, що існує позитивний зв'язок між творчістю і емоційним інтелектом: підвищення емоційного інтелекту супроводжується збільшенням вираженості показників творчого потенціалу особистості.

В роботі Х. Ху з колегами [8] було показано, що ЕІ позитивно зв'язаний з креативністю. Вони трактують це так, що стан «високої енергії, повної концентрації і приємної взаємодії», викликаний позитивним впливом, може стимулювати людей більш глибоко вивчати проблеми і наполегливо підтримувати їх дослідження. Особистості з високим рівнем емоційного інтелекту краще здатні направляти негативний вплив на пошук альтернативних рішень для поліпшення ситуації, а не скаржитися на незадовільні рішення. В цілому, люди з високим ЕІ можуть більш ефективно використовувати власні позитивні і негативні афекти, що сприяє більш високій продуктивності мислення та творчих пошуків.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подальше вивчення особливостей взаємозв'язку між компонентами емоційного інтелекту та показниками креативності, зокрема із урахуванням гуманітарної та технічної спрямованості підготовки здобувачів вищої

освіти, дозволить зрозуміти їх роль в навчальній та професійній діяльності майбутніх фахівців.

Мета роботи – встановити структурні особливості емоційного інтелекту та креативності в здобувачів вищої освіти гуманітарних та технічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Для емпіричного дослідження були використані наступні методики: опитувальник емоційного інтелекту «ЕІн» Д.В. Люсіна, тест «Креативність» Н.Ф. Вишнякової, тест вербальної креативності С. Медника (в адаптації А.М. Вороніна), тест креативності Торренса (образна батарея).

Для математико-статистичної обробки даних був застосований факторний аналіз (метод головних компонент, ротація Varimax raw). Отримані результати дослідження були проаналізовані за допомогою електронно-статистичної програми SPSS 17.0.

Вибірку склали 110 здобувачів вищої освіти гуманітарних та технічних спеціальностей Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського віком від 18 до 23 років. Першу групу склали 55 осіб, які є здобувачами вищої освіти технічних спеціальностей. Другу групу склали 55 осіб, які є здобувачами вищої освіти гуманітарних спеціальностей.

В групі здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей в структурі емоційного інтелекту найбільш вагомими були показники внутрішньоособистісний емоційний інтелект, керування емоціями та керування чужими емоціями. При цьому в структурі внутрішньоособистісного емоційного інтелекту більш значущу роль відіграв показник розуміння власних емоцій. Отже юнаки та дівчата технічних спеціальностей добре усвідомлюють власні емоції та причини їх виникнення, а також вміють керувати емоціями, насамперед, партнерів по спілкуванню.

Для визначення структурних особливостей емоційного інтелекту та креативності в здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей нами була проведена факторизація простору ознак, представлених у вказаних вище психодіагностичних методиках.

Структура емоційного інтелекту та креативності в здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей представлена трьома факторами (загальна вага – 57,9%). Дані представлені в таблиці 1.

Перший фактор «Керування емоціями», який пояснює 21,7% дисперсії, є монополярним та об'єднав в собі наступні показники: «загальний рівень емоційного інтелекту», «керування емоціями», «внутрішньоособистісний емоційний інтелект», «розуміння емоцій», «міжособистісний емоційний інтелект», «розуміння свої емоцій», «контроль експресії», «керування чужими емоціями», «розуміння чужих емоцій», «унікальність відповідей», «оригінальність (образ «Я-реальний»)). При вираженому рівні емоційного інтелекту спостерігається підвищення таких показників креативності, як «унікальність відповідей» та «оригінальність (образ «Я-реальний»)). Дану закономірність можна пояснити наступним чином: здобувачі вищої освіти технічних спеціальностей в першу чергу орієнтовані на керування власним емоційним станом та емоціями навколишніх, приділяють увагу пошуку причин, які зумовили прояв їх емоцій. В певній мірі для даної групи

**Факторна структура емоційного інтелекту та креативності
в здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей**

№ з/п	Назва фактору	Елементи фактору	Внесок фактора у загальну дисперсію
1	«Керування емоціями»	загальний рівень емоційного інтелекту (0,960), керування емоціями (0,900), внутрішньоособистісний інтелект (0,884), розуміння емоцій (0,844), міжособистісний емоційний інтелект (0,823), розуміння своїх емоцій (0,778), контроль експресії (0,758), керування своїми емоціями (0,728), керування чужими емоціями (0,675), розуміння чужих емоцій (0,597), унікальність відповідей (0,470), оригінальність (образ «Я-реальний») (0,447)	21,7%
2	«Творчі здібності»	оригінальність (образ «Я-реальний») (0,410), уява (образ «Я-ідеальний») (0,867), інтуїція (образ «Я-ідеальний») (0,858), допитливість (образ «Я-ідеальний») (0,809), почуття гумору (образ «Я-ідеальний») (0,805), творче ставлення до професії (образ «Я-ідеальний») (0,741), уява (образ «Я-реальний») (0,741), емоційна емпатія (образ «Я-ідеальний») (0,715), почуття гумору (образ «Я-реальний») (0,643), оригінальність (образ «Я-ідеальний») (0,642), творче мислення (образ «Я-ідеальний») (0,542), творче ставлення до професії (образ «Я-реальний») (0,459)	18,8%
3	«Невербальна креативність»	Творче мислення (образ «Я-ідеальний») (0,410), загальний рівень (невербальна креативність) (0,962), швидкість (0,899), розробленість (0,890), оригінальність (невербальна креативність) (0,880), назва (0,780), супротив замиканню (0,619), інтуїція (образ «Я-реальний») (-0,545), допитливість (образ «Я-реальний») (-0,405)	17,4%

важливо розуміти емоційні стани навколишніх та вміти управляти цими станами. Розуміння власних емоцій та тримання їх під контролем можуть сприяти творчим проявам особистості, а саме оригінальності та унікальності при розробці ідей.

Другий фактор «Творчі здібності», який пояснює 18,8% дисперсії, є монополярним та об'єднав в собі наступні показники: «уява (образ «Я-ідеальний»)», «інтуїція (образ «Я-ідеальний»)», «допитливість (образ «Я-ідеальний»)», «почуття гумору (образ «Я-ідеальний»)», «творче відношення до професії (образ «Я-ідеальний»)», «уява (образ «Я-реальний»)», «емоційна емпатія (образ «Я-ідеальний»)», «почуття гумору (образ «Я-реальний»)», «оригінальність (образ «Я-ідеальний»)», «творче мислення (образ «Я-ідеальний»)», «творче відношення до професії (образ «Я-реальний»)», «оригінальність (образ «Я-реальний»)». Дану закономірність можна пояснити наступним чином: здобувачі вищої освіти технічних спеціальностей мають бажання в більшій мірі вміти створювати нові образи та реалізувати їх в своїй діяльності. Потребу в реалізації творчого підходу в своїй професійній діяльності здобувачі вищої освіти технічних спеціальностей пов'язують із розвитком таких якостей як творче мислення, уява, інтуїція, допитливість, оригінальність, почуття гумору та емоційна емпатія. Серед наявних рис це, насамперед, уява, почуття гумору та оригінальність.

Третій фактор «Невербальна креативність», який пояснює 17,4% дисперсії, є біполярним та об'єднує в собі на одному полюсі шкали «загальний рівень (невербальна креативність)», «швидкість», «розробленість», «оригінальність», «назва»,

«супротив замиканню», «творче мислення (образ «Я-ідеальний»)» та на іншому полюсі шкали «інтуїція (образ «Я-реальний»)» та «допитливість (образ «Я-реальний»)». Дану закономірність можна пояснити наступним чином: підвищення показника невербальної креативності спостерігається підвищення показників швидкість, розробленість, оригінальність, назва, супротив замиканню та творче мислення (образ «Я-ідеальний»). Це може бути свідченням того, що здобувачі вищої освіти технічних спеціальностей орієнтовані на висування великої кількості ідей та намагаються ретельно їх опрацювати та вдосконалювати, надаючи їм оригінального та неповторного сенсу. При цьому вони тривалий час залишаються відкритими до нового, прагнуть до інтелектуальної новизни у вирішенні питань. При цьому респонденти вважають недостатньо розвиненими в собі таких якостей як інтуїція та допитливість.

В групі здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей в загальній структурі емоційного інтелекту найбільш сформованими були компоненти міжособистісний емоційний інтелект, розуміння емоцій, керування емоціями та розуміння чужих емоцій. Можна припустити, що юнаки та дівчата гуманітарних спеціальностей орієнтовані, в першу чергу, на розуміння та керування емоціями інших людей, що є важливим професійним вмінням, особливо в системі «людина-людина».

Структура емоційного інтелекту та креативності в здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей представлена трьома факторами (загальна вага – 46,3%). Дані представлені в таблиці 2.

Перший фактор «Розуміння емоцій», який пояснює 20% дисперсії, є монополярним, та об'єднує в собі наступні шкали: «загальний рівень емоційного інтелекту», «розуміння емоцій», «керування емоціями», «міжособистісний емоційний інтелект», «розуміння чужих емоцій», «внутрішньоособистісний емоційний інтелект», «керування чужими емоціями», «почуття гумору (образ «Я-реальний»», «розуміння своїх емоцій», «інтуїція (образ «Я-реальний»», «контроль експресії». Підвищення рівня емоційного інтелекту та його окремих показників у здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей супроводжується вираженістю таких рис як почуття гумору та інтуїція. Можна припустити, що саме дані складові креативності у респондентів пов'язані із такими складовими емоційного інтелекту як розуміння та керування емоціями (як власними, так і чужими), а також контролем експресії. Так, розвинений емоційний інтелект сприяє інтуїтивному вирішенню проблемних ситуацій, вмінню доречно використовувати гумор та розряджати емоційно напружені ситуації.

Другий фактор «Професійний ідеал», який пояснює 15,7% дисперсії, є монополярним, та об'єднує в собі наступні шкали: «емоційна емпатія (образ «Я-ідеальний»», «оригінальність (образ «Я-ідеальний»», «допитливість (образ «Я-ідеальний»», «інтуїція (образ «Я-ідеальний»», «творче мислення (образ «Я-ідеальний»», «почуття гумору (образ «Я-ідеальний»», «творче мислення (образ «Я-реальний»». Можна припустити, що здобувачі вищої освіти гуманітарних спеціальностей прагнуть в професійній діяльності реалізувати творчий підхід, розвивати емпатійні здібності, інтуїцію, бути зацікавленими в роботі, знаходити оригінальні рішення та використовувати почуття гумору. Важливо зазначити, що в даному факторі переважають показ-

ники, що відносяться до бажаних уявлень щодо творчої реалізації себе в професійній діяльності.

Третій фактор «Винахідливість», який пояснює 10,6% дисперсії, є біполярним та об'єднує в собі на одному полюсі показники «загальний рівень (невербальна креативність)», «розробленість», «швидкість», «оригінальність», «назва», «творче відношення до професії (образ «Я-реальний»», «оригінальність відповідей» та на іншому полюсі шкалу «інтуїція (образ «Я-реальний»». При вираженому показнику «загального рівня невербальної креативності» спостерігається підвищення шкал: «розробленість», «швидкість», «оригінальність», «назва», «творче відношення до професії (образ «Я-реальний»», «оригінальність відповідей» та зменшення показника «інтуїція (образ «Я-реальний»». Це можна пояснити наступним чином: для юнаків та дівчат гуманітарних спеціальностей при створенні нових образів та ідей є важливим їх ретельна розробка та вдосконалення, а також наявність оригінального сенсу. При цьому спостерігається зниження значущості інтуїції як складової творчого пошуку в професійній діяльності.

Висновки та пропозиції. В групі здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей в структурі емоційного інтелекту найбільш вагомими є такі показники як внутрішньоособистісний емоційний інтелект, розуміння власних емоцій та керування чужими емоціями. Отже юнаки та дівчата технічних спеціальностей на достатньому рівні усвідомлюють власні емоції та причини їх виникнення, а також добре вміють керувати емоціями інших. В групі здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей в загальній структурі емоційного інтелекту найбільш сформованими є міжособистісний емоційний інтелект, керування емоціями та розуміння чужих емоцій. Це може бути свідченням того, що вони орієнтовані, в першу чергу,

Таблиця 2

Факторна структура емоційного інтелекту та креативності в здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей

№ з/п	Назва фактору	Елементи фактору	Внесок фактора у загальну дисперсію
1	«Розуміння емоцій»	Загальний рівень емоційного інтелекту (0,951), розуміння емоцій (0,917), керування емоціями (0,885), міжособистісний емоційний інтелект (0,837), розуміння чужих емоцій (0,780), внутрішньоособистісний емоційний інтелект (0,700), керування чужими емоціями (0,651), почуття гумору (образ «Я-реальний») (0,616), розуміння своїх емоцій (0,567), інтуїція (образ «Я-реальний») (0,467), контроль експресії (0,411)	20%
2	«Професійний ідеал»	Емоційна емпатія (образ «Я-ідеальний») (0,852), оригінальність (образ «Я-ідеальний») (0,837), допитливість (образ «Я-ідеальний») (0,810), уява (образ «Я-ідеальний») (0,770), інтуїція (образ «Я-ідеальний») (0,742), творче мислення (образ «Я-ідеальний») (0,734), почуття гумору (образ «Я-ідеальний») (0,685), творче мислення (образ «Я-реальний») (0,427)	15,7%
3	«Винахідливість»	інтуїція (образ «Я-реальний») (-0,411), загальний рівень (невербальна креативність) (0,878), розробленість (0,681), швидкість (0,646), оригінальність (невербальна креативність) (0,577), назва (0,429), творче відношення до професії (образ «Я-реальний») (0,422), оригінальність відповідей (вербальна креативність) (0,411)	10,6%

на розуміння та керування емоціями інших людей, що є важливим професійним вмінням, особливо в системі «людина-людина».

Факторна структура емоційного інтелекту та креативності в групі здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей представлена такими компонентами як «керування емоціями», «творчі здібності» та «невербальна креативність». Дана група більш орієнтована на керування власними емоціями, здатна правильно оцінити свої емоції та мотиви. Здобувачі вищої освіти технічної спрямованості мають потребу в застосуванні творчого підходу в своїй роботі, відкриті до нової інформації, щоб вдосконалювати власну працю, а також налаштовані на внесення значної кількості ідей, які сприятимуть новому баченню їх роботи. Можна припустити, що розвинений емоційний інтелект сприяє реалізації творчого потенціалу в здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей, насамперед, в процесі створення винаходів та оригінальних рішень в сфері науки та техніки.

Факторна структура емоційного інтелекту та креативності в групі здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей представлена компонентами «розуміння емоцій», «професійний ідеал» та «винахідливість». Здобувачі вищої освіти гуманітарної спрямованості добре розуміють причини власних емоційних станів та чутливі до емоцій оточуючих, мають бажання бути більш сензитивними та оригінальними в власній справі, створювати ідеї, які будуть відрізнятися від інших та характе-

ризуватимуть їх як професіоналів. Також вони орієнтовані на якісне опрацювання, розробку власних ідей та їх подальше вдосконалення. Отже, роль емоційного інтелекту в творчій самореалізації здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей, насамперед, проявляється в реалізації інтуїтивного механізму творчого пошуку.

На підставі отриманих результатів для розвитку гармонійної особистості було виділено наступні мішені психолого-педагогічної корекції показників емоційного інтелекту та креативності у здобувачів вищої освіти технічних і гуманітарних спеціальностей. В групі здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей психолого-педагогічна корекція повинна полягати в розвитку наступних компонентів емоційного інтелекту: керування власними емоціями через підвищення рівня емоційної саморегуляції та розуміння емоцій інших через розвиток емпатійних здібностей. В групі здобувачів вищої освіти гуманітарних спеціальностей психолого-педагогічна корекція повинна бути спрямована на подальший розвиток внутрішньособистісного інтелекту, а саме розуміння та керування власними емоціями, контроль експресії, що дозволить більш ефективно реалізовувати інші складові емоційного інтелекту. Важливим напрямком психолого-педагогічної корекції для обох груп здобувачів вищої освіти може бути подальше розкриття творчого потенціалу та можливість його реалізації в майбутній професійній діяльності.

Список літератури:

1. Андреева И.Н. Азбука эмоционального интеллекта. Санкт-Петербург : БХВ-Петербург, 2012. 259 с.
2. Барлас Т.В., Теренжева М.О. Влияние занятий музыкой на способности школьников. *Вестник МГЛУ*. 2013. № 16. С. 76–78.
3. Павлова Е.М. Креативность и эмоциональный интеллект в структуре интеллектуально-личностного потенциала человека : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Москва, 2015. 24 с.
4. Руссу И.Е. Эмоциональный интеллект как важный и надежный предиктор при определении личного и профессионального успеха у студентов-педагогов. *Наука и образование*. 2013. № 1–2. С. 76–79.
5. Шнайдер М.И. Основные направления исследования эмоционального интеллекта. *Гуманизация образования*. 2016. № 4. С. 58–64.
6. Яковлева К.О., Япарова О.Г. Сравнительный анализ эмоционального интеллекта у подростков с разным уровнем креативности. *Сборники конференций НИЦ Социосфера*. 2012. № 19. С. 23.
7. Mehry, Ramy A., Akbar Ami A. Correlation between emotional Intelligence and creativity factors. *Intl. Res. J. Manag. Sci.* 2014. Vol. 2(10). P. 301–304.
8. Xu X., Liu W., Pang W. Are Emotionally Intelligent People More Creative? A Meta-Analysis of the Emotional Intelligence-Creativity. *Sustainability*. 2019. Vol. 11(21). P. 1–26.

References:

1. Andreeva I.N. (2012) *Azbuka ehmtsional'nogo intellekta* [the ABC of emotional intelligence]. Sankt-Peterburg: BKHV-Peterburg. (in Russian)
2. Barlas T.V., Terenzheva M.O. (2013) Vliyanie zanyatii muzykoi na sposobnosti shkol'nikov [The influence of music lessons on the school's abilities]. *Vestnik MGLU*, no. 16, pp. 76–78.
3. Pavlova E.M. (2015) *Kreativnost' i ehmtsional'nyi intellekt v strukture intellektual'no-lichnostnogo potentsiala cheloveka* [Creativity and emotional intelligence in the structure of a person's intellectual and personal potential] (PhD Thesis), Moscow.
4. Russu I.E. (2013) Ehmtsional'nyi intellekt kak vazhnyi i nadezhnyi prediktor pri opredelenii lichnogo i professional'nogo uspekha u studentov-pedagogov [Emotional intelligence as an important and reliable predictor in determining personal and professional success in student educators]. *Science and education*, no. 1–2, pp. 76–79.
5. Shnaider M.I. (2016) Osnovnye napravleniya issledovaniya ehmtsional'nogo intellekta [The main directions of research on emotional intelligence]. *Humanization of education*, no. 4, pp. 58–64.
6. Yakovleva K.O., Yaparova O.G. (2012) *Sravnitel'nyi analiz ehmtsional'nogo intellekta u podrostkov s raznym urovнем kreativnosti* [Comparative analysis of emotional intelligence in adolescents with different levels of creativity]. *Conference proceedings SIC Sociosphere*, no. 19, pp. 23–24.
7. Mehry, Ramy A., Akbar Ami A. (2014) Correlation between emotional Intelligence and creativity factors. *Intl. Res. J. Manag. Sci.*, vol. 2(10), pp. 301–304.
8. Xu X., Liu W., Pang W. (2019) Are Emotionally Intelligent People More Creative? A Meta-Analysis of the Emotional Intelligence-Creativity. *Sustainability*, vol. 11(21), pp. 1–26.